

**ПОВЕРНУТІ ІМЕНА:
Мистецтвознавець Богдан Стебельський**

Актуальною проблемою досліджень історії українського мистецтва ХХ ст. є творчість та життєвий шлях українських митців, які вимушено емігрували та навчалися в освітніх закладах Європи, зокрема, в Краківській академії мистецтв (далі — КАМ) та їх місце і роль в історії української культури. З небуття повертаються до нас імена цих художників, стають відомі їх життєві дороги та творчі надбання. До архівів, бібліотек, музеїв України надходять їх рукописи та листи, щоденники та спомины, а також періодична література, книги, видані в українській діаспорі. За сукупністю невідомих досі матеріалів, істотно доповнюється образ нашої історії та культури. Але до цього часу справжньою «ціліною» для наукових досліджень є творчий доробок як окремих митців, вихідців із Західної України, так і цілої плеяди художників «краківської школи», одним із яскравих представників якої є Богдан Стебельський.

До цього часу творчість і життєвий шлях даного митця досліджувались фрагментарно в окремих статтях та розвідках, наприклад: В. Полек «Українська Діаспора — наші земляки»; В. Качкан «Українське народознавство в іменах»; В. Микитась «Проти новітньої фальсифікації спадщини Шевченка» та інші [3; 5; 6]. Вони мають переважно описовий та пошуково-популярний характер, часто політично кон'юнктурні та без глибокого наукового аналізу справжнього місця і ролі мистецтвознавця у мистецькому, культурному процесі України.

Ця розвідка є спробою в рамках наукової статті дати більш повну й узагальнюючу оцінку творчого доробку Богдана Стебельського, доповнити прогалини у висвітленні його життєвого шляху новими біографічними даними та фактами із життя та діяльності митця. Зокрема, йдеться про його активну діяльність у мистецькому об'єднанні «Зарево»; пізніше, в Українській Спільноті Образотворчих Митців у Канаді; написання ним наукових праць для додатку «Література і мистецтво», що постав при видавництві «Гомін України» у Торонто. В

цьому контексті дане дослідження претендує на певну новизну, в першу чергу в плані введення у науковий обіг нового фактологічного матеріалу.

Богдан Стебельський — відомий мистецтвознавець, художник, журналіст. Він народився 15 березня 1911 р. в с. Томашівці Калуського повіту на Станіславщині (нині — Івано-Франківщина), у сім'ї вчителів [8]. Після закінчення гімназійних студій у Станіславі та Самборі вступив до КАМ, де протягом 1934–1939 рр. навчався на відділах малярства і театральної декорації сцени у визначних митців-педагогів: проф. Володислава Яроцького (два перші роки), проф. Войцеха Вайса (наступні два роки) та у проф. Кароля Фрича (останній рік навчання) [10, с. 399]. У період канікул Б. Стебельський їздив на етнографічну екскурсію по Лемківщині з краєзнавчим гуртком студентів під проводом професора Ягайлонського університету в Кракові Володимира Кубійовича, досліджуючи матеріальну культуру лемків. Вивчав окремо народне мистецтво [6, с. 101]. Базова академічна художня освіта стала наріжним каменем для всієї творчої діяльності Б. Стебельського.

На мистецькі теми Б. Стебельський почав писати ще у студентські роки. З одного боку до цього заохочували друзі та викладачі, помічаючи його схильність до наукової роботи та безсумнівні задатки до мистецтвознавства. З іншого — у 1920–1930-х рр. склалась сприятлива атмосфера літературно-мистецької критики: щораз відкривались нові часописи, художні об'єднання, які виступали з маніфестами й обґрунтуваннями своїх ідей, а засоби інформації жваво реагували на художні виставки та появу нових творчих особистостей. Українська теоретична думка того часу переслідувала дві мети: по-перше, осмислення коренів національного мистецтва, синтезу традицій з тодішніми вимогами часу; по-друге, прагнула підтримати талановиту молодь, що перебувала в авангарді пошуків нового стилю — рівноцінного по відношенню до загалу європейської культури та національного за своєю ідеологією. У зв'язку з цим, дуже активно в українському молодіжному середовищі Кракова точились дискусії про творчість Олександра Архипенка, візантійсько-українське церковне малярство, досягнення французької школи живопису та інші проблеми. Таким чином, для розвитку творчої особистості мистецтвознавця в даний час склалося вкрай сприятливе живильне середовище.

Варто згадати найперші наукові розвідки мистецтвознавця. Це були статті «Українське мистецтво у перспективі століття “Русалки Дністрової”», що з'явилася в окремому збірнику, присвяченому 100-літтю славетного альманаху «Русалка Дністрова» (1937–1938 рр.), та — «Коли родиться стиль», що появилася у першому номері «Студентського вісника», який вийшов у Львові 1939 р. [7, с. 341]. Вже в цих своїх перших працях Богдан Стебельський постає як вмілий мистецтвознавець, вдумливий науковець і зрілий дослідник. Ось як, напри-

клад, у статті «Коли родиться стиль» він оцінює Олександра Архипенка, митця, навколо творчості якого у тамтешній інтелігенції точилися гострі дискусії — навіть виник термін «архипентура»: «...Таким появляється Архипенко, що на нашій добі так сильно заважив, як ніхто перед ним, крім Михайла Ангела на своїй епосі. — Прийшов мов Гераклъ до авгіївської стайні і як він відчинив шлюзи рік, щоб прочистити від усього, що зайве. Звів форми до найпростіших елементів і наказав їм говорити. Відкинув блахман декорації минулого століття, щоб показати чисту гостру лінію нашої доби. Прийшов, щоб дати стиль нашій добі, щоб дати форму не наслідування, але творення» [7, с. 298–299].

Працюючи над своїми першими науковими роботами молодий Богдан Стебельський гостро відчував потребу в розширенні й поглибленні своїх знань. Під впливом докторів А. Княжинського, Ю. Липи, Д. Донцова він щораз більше зосереджує свою увагу на проблемах філософії, мистецтвознавства, ідеології, націоналізму, психології, антропології та археології. Такі різноманітні захоплення забирали в нього чимало часу, але позитивно позначувались на творчості. В цей же час Б. Стебельський активно творив і як митець. Про це свідчать його успіхи у КАМ, де він був двічі відзначений за студію акту в 1934/1935 академічному році та за цілорічну працю у 1935–1936 рр. [10, с. 339]. В архіві академії навіть зберігся до наших днів один академічний рисунок художника [9].

Не можна не згадати і про активну діяльність Богдана Стебельського у мистецькому об'єднанні «Зарево», яка також відчутно вплинула на становлення його як молодого художника так і мистецтвознавця. Об'єднання було створено у 1932 р. студентами та випускниками КАМ, Державної школи декоративного мистецтва і мистецького промислу (Інститут пластичного мистецтва ім. Щепанського), різних приватних шкіл, наприклад школи Терлецького [7, с. 335]. До 1936 р. головував у ньому Денис Іванцев, а з 1936 до 1939 р. — Богдан Стебельський. Члени гуртка зверталися переважно до вивчення національних мистецьких традицій, що в середині 1930-х рр. знову виступили на перший план в інтенціях українських митців.

Всіх членів «Зарева» об'єднувала жага творчості та потреба безпосереднього професійного спілкування. А ними були, наприклад, непересічні живописці та графіки: Мирон Білінський, Євген Божик, Андрій та Марія Гарасовські, Михайло Зорій, Денис Іванців, Юрій Кульчицький, Андрій Наконечний, а також скульптори Наталія Мілян, Григорій Крук, Нестор Кисілевський та інші. Загалом кількісний склад групи у різні роки коливався у рамках 30–40 учасників.

Виставкову діяльність члени гуртка «Зарево» провадили від початку заснування групи. Щорічно організовували у приміщенні «Просвіти» збірні виставки праць своїх членів. Проводилися також індивідуальні виставки окремих митців, наприклад, неовізантиста Андрія Наконечного. Проте, діяльність «Зарева» не

обмежувалась виключно професійною працею чи організацією виставок. Члени гуртка займалися і проведенням вечорів для вшанування та поширення авангардистських ідей митців та поетів. Наприклад, окремий вечір був проведений на честь 50-ти річчя від дня народження дуже шанованого гуртківцями О. Архипенка.

Участь Богдана Стебельського у «Зареві» була справжньою школою громадського і мистецького гарту, залишила помітний відбиток у процесі становлення його як творчої особистості, так і патріота України. Різностороння діяльність «Зарева», висвітлена Б. Стебельським в окремому розділі «Краківська Академія мистецтв і українці» в його праці «Ідеї і творчість» [7, с. 317–341].

Після закінчення навчання у КАМ Богдан Стебельський, як прихильник бандерівської ОУН був заарештований за політичні погляди та агітаційну діяльність, а вийшов на волю аж після розвалу Польщі, просидівши у тюрмі півроку [6, с. 101]. Восени 1939 р. оселився біля Кракова. Там разом із такими визначними митцями як Едвард Козак, Святослав Гординський, Василь Дядинок, Антін Малюца він, за порадою Олега Ольжича, відновлює роботу мистецького об'єднання «Зарево». У червні 1941 р. за націоналістичну діяльність у Самборі, Старому Самборі, Турці, Комарному знову потрапив до в'язниці у Львові, але незабаром випустили за порукою проф. В. Кубійовича [6, с. 121].

По виході на волю у 1940–1941 рр. Богдан Стебельський вчителював у Холмській українській гімназії, згодом у Самбірській учительській гімназії (1941–1942). У 1942–1944 рр. Богдан Стебельський — директор мистецько-промислової школи у Яворові [3, с. 279]. Працював там і як директор, і як митець. Проектував іграшки для дітей на українську історичну тематику. В ці роки заприятелював з Ю. Липою — визначним українським поетом і письменником та був співавтором його статей на мистецькі теми.

У травні 1944 р. сім'я Стебельських виїхала до Німеччини (Богдан Стебельський одружився на початку 1939 р. з товаришкою по КАМ — Аріадною Шумовською). Оселилися у містечку Ной Байрн, близько Мюнхена, де була чимала українська община, у складі якої нараховувалося немало митців.

У січні 1947 р., вже після падіння гітлерівської Німеччини, у Мюнхені відбулася «Мистецька виставка переміщених осіб», в якій яскраво домінувала українська група. 28 січня 1947 р. у рамках виставки відбувся з'їзд українських митців, де було засновано Українську Спілку Образотворчих Митців (УСОМ). Головою спілки обрано художника Едварда Козака. З'їзд ухвалив також резолюцію, співавтором якої був Б. Стебельський. Чимало її положень залишаються актуальними і досі: «На українських митців, що знаходяться в сучасну пору на еміграції, — зазначалося в ній, — лягає важливе й відповідальне завдання, з одного боку — зберігати і продовжувати ті форми українського національного мистецтва, що сьогодні не можуть бути розвивані в Україні, з другого — репрезентувати україн-

ську культуру перед чужинцями. Українські митці, що силою обставин знайшлися на чужині, вважають своїм обов'язком не тільки вивчати великі досягнення європейського мистецтва, але й вносити в те європейське мистецтво свої власні, оригінальні надбання. Це можливе тільки тоді, коли українські мистці зберігатимуть національну суть свого мистецтва...» [4, с. 119]. Цих положень твердо дотримувався Б. Стебельський протягом усіх років свого перебування на чужині.

Публіцист, мистецтвознавець Богдан Стебельський брав активну участь у роботі журналу УСОМу «Українське мистецтво», часто друкувався в «Літературно-науковому віснику».

У роки життя в Німеччині Стебельський-художник неодноразово заявляв про себе на виставках УСОМу живописними творами, найчастіше пейзажами. Наприклад, прийняв участь у фестивалях «Тиждень української культури» в Регензбурзі та Мюнхені у 1948–1949 рр. Розглядаючи Б. Стебельського як живописця, слід зазначити, що він обдарований непересічним талантом, його малярська творчість позначена імпресіонізмом, проте з виразними українськими рисами. Він створив низку портретів, пейзажів, урбаністичних мотивів і релігійних композицій. З них найвідоміші: «Замкове подвір'я», «Над ставом», «Доми», «Зшестя Св. Духа» та інші, що відзначаються добротною композицією, особливим колоритом, глибиною, винятковою мистецькою культурою.

Окрім того, перебуваючи в Канаді, митець створив також низку графічних творів, зокрема обкладинок до різних видань: «Чудасій», «Жаїра» й «Каміння під косою» Ольги Мак, «Іван Франко і його родина» Анни Франко-Ключко, «Берега Картуська» В. Макара, ілюстрації до казки «Чарівний кораблик» Ігви Шугай тощо. Також Богдан Стебельський виконав низку плакатів і книжкових знаків, щорічно оформлював календарі журналу «Гомін України».

Без найменшого сумніву, Стебельський міг досягнути великих успіхів в образотворчому мистецтві, коли б присвятився виключно цій ділянці. Проте він, відчуваючи до болю прогалину в мистецтвознавстві та маючи в цьому глибоке знання та хист, присвятив себе здебільшого останньому.

1949 р. доля перенесла Богдана Стебельського до Канади. 1955 р. він із дружиною Адріадною Шумовською, поетесою і художницею та дітьми оселився у Торонто. Подолавши неабиякі труднощі емігрантського життя за кордоном, освоївшись, митець знову активно зайнявся культурно-науковою працею. Саме тут, на далекій від рідної батьківщини землі, Б. Стебельський і реалізовує свої задуми та ідеї, свій багатий творчий потенціал. 1956 р., за сприяння митців М. Дмитренка та І. Кейвана організовує Українську Спілку Образотворчих Мистців (УСОМ), на цей раз у Канаді, стає її ідеологом, довголітнім головою і автором статуту.

В 1956–1965 рр. відбувся ряд виставок членів УСОМ у Торонто, зокрема високої мистецької оцінки удостоїлись виставки 1959 р. до 300-річчя Конотопської

перемоги гетьмана І. Виговського та 250-річчя Мазепинського чину, 1961 р. до 100-річчя смерті Тараса Шевченка — дві виставки, та ін. На жаль, коли УСОМ очолили інші особи, її діяльність поступово занепадала.

Найповніше у Канаді розкрився мистецтвознавчий талант Богдана Стебельського. Так, 1956 р. при видавництві «Гомін України» у Торонто почав виходити додаток «Література і мистецтво», який незабаром дістав схвальні відгуки фахівців і читачів з багатьох країн світу. Його творцем і редактором понад чверть століття був Б. Стебельський. За цей час він написав багато статей на мистецькі теми, між ними ряд монографічного значення: про Т. Шевченка, Ю. Нарбута, М. Бойчука, М. Бурачека, О. Архипенка, О. Грищенка й інших, з глибоким аналізом їх творчості [4, с. 120]. Написав також безліч рецензій на виставки, нотаток і заміток до різних публікацій.

Протягом редагування «Літератури і мистецтва» можна сміливо нарахувати щонайменше півтисячі праць Б. Стебельського. Ними він формував духовне обличчя української спільноти в діаспорі. Його наукові праці глибокі, синтетичні й аналітичні. Поміж них вирізняються монографії «Про ілюстрацію дитячої книжки» та «Дитячий рисунок і його періодичний розвиток». За останню Богдан Стебельський 1959 р. здобув вчене звання доктора мистецтвознавства від Українського Вільного Університету у Мюнхені [4, с. 120]. До речі, за іншими джерелами — доктора філософії [3, с. 280]. Постійно працюючи над поповненням своїх знань, Б. Стебельський закінчив ще й славистичний відділ Оттавського університету [1, с. 5].

Розуміючи неабияку потребу в організації для молоді середньої української школи, Б. Стебельський одним з перших, окрім курсів українознавства ім. Г. Сковороди у Торонто, організовує такі ж курси ім. Юрія Липи, де викладав історію української культури. Маючи прекрасні педагогічні здібності, він організовує Спільноту української молоді (СУМ), протягом двадцяти років бере участь у шкільних літніх таборах, та інших виховних заходах з молоддю.

З 1965 р. Богдан Стебельський очолив Асоціацію діячів української культури (АДУК), яка зосередила свою діяльність на таких ділянках культури, як мистецтво, наука, преса, влаштовувала конференції на актуальні теми та проблеми життя в діаспорі та на Україні. Він стає головним редактором збірника АДУК «Естафета». 1973 р. обраний головою Ради для справ культури при секретаріаті Світового Конгресу Вільних Українців (СКВУ) [3, с. 279].

При всій своїй насиченій виховній, науковій, публіцистичній та громадській діяльності Богдан Стебельський не покидає малярства. Він активно включився у творче життя митців української діаспори в Канаді: малярів, графіків, скульпторів. Бере участь у світових виставках українського мистецтва у Детройті (1960 р.) і в Торонто (галерея КУМФ, 1986 р) [7, с. 9].

Світова наукова громадськість шанує особливі заслуги професора Б. Стебельського в розвитку Наукового Товариства ім. Шевченка (НТШ) в Канаді, дійсним членом якого він був. Відомо, що з 1973 р., після смерті першого голови НТШ професора Євгена Вертипороха, Б. Стебельський очолив це товариство. Результатом його плідної діяльності в НТШ стали численні наукові конференції, видані збірники наукових праць тощо. Недарма самому Богдану Стебельському НТШ присвятило свій спеціальний збірник 1991 р. [2, с. 4].

Сотні його статей, рецензій, етюдів, розвідок, студій, портретів, есеїв, критичних оглядів з галузей літератури, мистецтва, історії, філософії розсилено перлинами по численних зарубіжних газетно-журнальних періодичних виданнях, нерідко під псевдонімами: Остап Хмурович, Василь Ткаченко, криптонімами О. Х., В. Т.

Статті, розлогі розвідки Б. Стебельського «Українська культура — джерело самобутності і світогляду українського народу», «Християнство і українська культура», «Доісторична скульптура в Україні як джерело визначення антропологічного походження населення України», «Вплив Галича на церковну архітектуру і скульптуру Володимиро-Суздальщини», «Світоглядні аналогії та розбіжності теоретиків українського націоналізму», «Українське народне мистецтво і соціалістичний реалізм в СРСР», «Українське авангардне мистецтво, монументалізм Михайла Бойчука і школи бойчукістів», «Завдання української науки в еміграції», «Культурний анальфабетизм і таланти на смітниках», «Доля національної культури в житті українського народу», «Соцреалізм — московська метода духовного народовбивства» засвідчують глибоку ерудицію автора, широкий діапазон його зацікавлень, що базуються на твердому світоглядному ґрунті української філософської та історичної шкіл, на могутній джерелознавчій і фактологічній базі. Спираючись на фундаментальні знання з філософії, культурної антропології, літератури, й зокрема давніх літописів, Б. Стебельський у статтях-дослідженнях «Українська культура — джерело самобутності і світогляду українського народу», «Зображення людини в українській літературі XI–XIII століть» переконливо веде мову про формування українського народу і його культури, про стан культури на Батьківщині та про її роль у збереженні української спільності в країнах діаспори. На широку фактологічну базу будуються філософські сентенції-узагальнення на зразок: «Культура — образ народу. Кожен народ є фізичною, психичною та соціальною індивідуальністю. Тому культура кожного народу не тільки його образ, а й найкращий та найдосконаліший його витвір... Культура кристалізує національний світогляд — морально-етичні та естетичні цінності, виявлені в його релігії, філософії, науці, мистецтві та звичаях» [3, с. 281]. У статті «Вплив Галича на церковну архітектуру і скульптуру Володимиро-Суздальщини» Б. Стебельський один із перших заперечив так званий вплив

Володимиро-Суздаля на Галич. На численних прикладах він показав, що т. зв. подібність пояснюється тим, що галицькі архітектори і скульптори працювали на півночі Київської Русі, залишивши там сліди свого мистецтва [6, с. 102].

Величезний цикл есеїв, портретів Б. Стебельського — це своєрідна мистецтвознавча й літературознавча антологія імен, постатей із різних теренів української духовності, значна частина яких упродовж десятиліть була прихована від народу: М. Хвильовий, Ю. Липа, О. Архипенко, М. Черешньовський, В. Беляс, М. Дмитренко, І. Банах-Твердохліб, М. Кушнір, С. Борачок, Г. Крук, Я. Гніздоський, В. Ласовський, М. Левицький, І. Кейван, М. Бурачек, Д. Донцов, О. Грищенко, Ю. Нарбут, М. Мурашко, В. Касіян, Ю. Новосельський, Ю. Буцманюк, В. Курилик, М. Морозов, С. Стеців, Б.-І. Антонич, Є. Вертипорох, І. Остафійчук, Е. Козак, П. Кулик, Г. Новаківська, М. Колодзінський, С. Говерля, С. Любомирський...

Значне місце в дослідницькій праці професора Б. Стебельського займала Шевченкіана, яка обіймає дослідження: літературно-мистецькі, лінгвістичні, історико-філософські, психологічні, педагогічно-освітні, археологічні («Слово Шевченка на сторожі нації», «Шевченко і його народ християнський», «Поняття батька та матері в поезії Шевченка», «Концепція-слави у творчості Шевченка», «Освіта Тараса Шевченка», «Тарас Шевченко і археологія», «Тарас Шевченко-маляр у світлі нових публікацій», «Невідомі офорти Тараса Шевченка», «Спогади Шевченка у нових виданнях» та багато інших) [3, с. 282].

Варто зазначити, що офіційна радянська наука та джерелознавство не сприймали Богдана Стебельського як серйозного дослідника Шевченкіани, звинувачуючи його у фальсифікації творчості Кобзаря. Ось як, наприклад, про нього писав В. Микитась у своїй статті «Проти новітньої фальсифікації спадщини Шевченка»: «Редактор бандерівської газети, націоналістичний фальсифікатор і «борець» проти соціалістичного реалізму Б. Стебельський надрукував три статті «Освіта Тараса Шевченка» (1968, № 5), «Шевченкова поетика» (1968, № 5) та «Естетика Шевченка» (1968, № 7–8)... Та чи не найбільш безсоромно брехливою є стаття того ж Стебельського «Естетика Шевченка», в якій він взявся переглядати естетичні погляди поета і художника та витлумачувати їх у бажаному для нього «антимосковському» й антиматеріалістичному напрямку» [5, с. 37]. Подібними звинуваченнями на адресу митця рясніли й інші публікації в УРСР, де аналізувалась його наукова та громадська діяльність.

Богдан Стебельський написав низку передмов до українських видань («Володимир Ласовський», «Українські ночі або родовід генія» Є. Єнджєвича), виконав мистецьке оформлення пам'ятника Лесі Українці у Торонто, був головним редактором монументальної «Історії українського мистецтва» тощо [4, с. 120].

1991 р. у Торонто вийшла книжка Б. Стебельського «Ідеї і творчість: збірник статей та есеїв», що є своєрідним підсумком у вивченні нашим земля-

ком української культури, передруком частини розкиданих по різних виданнях його праць [7]. Помер Б. Стебельський 1994 р. у Торонто.

Сьогодення — благодатний час для українського мистецтва. Канали його історії, які донедавна були напівпорожніми, чи точніше, штучно спустошувались політичною цензурою, заповнюються тепер новими іменами, призабутими творами, духовною енергією національної інтелектуальної думки. Поступово творчість Б. Стебельського також стане набутокм історії мистецтв України ХХ ст. Проте, на нині жодна журнальна чи газетна публікація не вичерпує повноти створеного ним потенціалу. Тому у даній розвідці зроблена спроба розкрити різні сторони багатогранності його таланту, що проявився, перш за все, у теоретичних працях, громадській роботі, малярстві. Здобутки творчої праці Б. Стебельського з мистецтвознавства свідчать про його титанічний духовний силует, глибоке розуміння літературних та мистецьких процесів, уміння проникнути у творче єство душі народу та митця, своїм критичним словом і заохоченням причинитись до подальшого розвитку української культури.

Дана стаття є спробою представити широкий громадськості, науковцям, освітянам і мистецьким колам України творчий і життєвий шлях мистецтвознавця з діаспори. Звичайно, що вона не змогла охопити максимально всієї багатогранності творчого обдарування Б. Стебельського. Його мистецький доробок, культурно-освітня, теоретична спадщина, педагогічна та освітянська діяльність повинні стати предметом більш широкого зацікавлення та аналізу, а ім'я його з часом має бути по праву вписане в історію українського мистецтва ХХ ст.

1. *Воловинець П.* Жив для України // Галичина — 1994. — 18 серпня.
2. *Качкан В.* Душа — се двигун вічний. Крила її — се думка // Прикарпатська правда. — 1992. — 11 липня.
3. *Качкан К.* Українське народознавство в іменах. — Київ, 1995.
4. *Кейван І.* Богдан Стебельський // Альманах Станіславської Землі. — Нью-Йорк, 1985. — Т. 2. — С. 118–121.
5. *Микитась В.* Проти новітньої фальсифікації спадщини Шевченка // Збірник праць Двадцятої наукової Шевченківської конференції / АН УРСР. Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка. — Київ, 1973.
6. *Полек В.* Українська Діаспора — наші земляки. — Івано-Франківськ, 1994.
7. *Стебельський Б.* Ідеї і творчість: Збірник статей та есе. — Торонто, 1991.
8. *Stebelski B.* Rodowody studentów. Archiwum ASP w Krakowie. T. A-78.
9. *Stebelski B.* Akt męski // Księga inwentarzowa muzealiów. — Rysunki. — Archiwum ASP w Krakowie. — T. 2.
10. *Dutkiewicz J.* Materiały do dziejów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. 1895–1939. — Wrocław; Warszawa; Kraków, 1969. — Т. II.